

‘Ariëns is nog niet ontdekt’

Er was deze week nauwelijks aandacht voor de tachtigste sterfdag van Alfons Ariëns, op 7 augustus. Maar die aandacht is er zeker bij de 86-jarige Gerrit Deems, die binnenkort op deze uitzonderlijke priester hoopt te promoveren.

ED ARONS

“Wat ik doe, is helemaal niet zo bijzonder. Het is gewoon onderdeel van een productief leven dat nog niet helemaal af is. Meer niet.” Gerrit Deems hoopt nog dit jaar, op of rond zijn 87e verjaardag, te promoveren bij de bekende kerkhistoricus Peter Nissen. Zijn onderwerp is de sociale leer van Alfons Ariëns. Zijn boek *Doctrina Socialis* – zo’n 320 pagina’s dik – is bijna klaar voor de drukker. “Mijn vrouw heeft een groot aandeel gehad in de verwerking”, benadrukt hij. Helaas is zij onlangs overleden.

De promovendus ziet zijn studie niet als prestatie en daarom niet als reden voor ophef. “Eerlijk gezegd is het me gegeven dit te doen. Ik kón het doen en heb het gedaan. En het had ook zo zijn eigen genoegens.” Wat hij na zijn promotie gaat doen, weet hij nog niet. “In ieder geval niet renneren.”

Waarom Ariëns?

In zijn galerijwoning in Nijmegen staat zijn computer, staan zijn boeken. En de universiteit is dichtbij. Verwacht van hem geen boude uitspraken. Enkele zaken die hij slechts van horen zeggen heeft, noemt hij wel maar zijn niet geschikt voor publicatie. Alleen wat vaststaat, geldt voor de nuchtere Deems als waarheid.

Hij is nuchter en nederig: over zichzelf wil hij niet veel kwijt. “U mag niet meer dan twintig procent over mij schrijven”, waarschuwt hij. De overige tachtig procent is voor Ariëns. Onderdeel van zijn twintig procent is dat hij maatschappelijk werker is geweest en naast zijn werk veel gestudeerd heeft. In 1975, hij was inmiddels 53, heeft hij aan de VU in Amsterdam zijn bul in de filosofie gehaald. In 1990, op 68-jarige leeftijd, volgde zijn doctoraal theologie. Over Ariëns.

Waarom Ariëns? “De deken van Enschede heeft me in 1980 op diens spoor gezet. Op zijn verzoek heb ik enkele artikelen over

‘Op sociaal gebied progressief, als priester orthodox’

Ariëns gepubliceerd in de *Twentse Courant*. Dat was in de tijd van de vakbondfusies. In 1982 kwam *Bronnen van de Katholieke Arbeidersbeweging in Nederland* uit, met toespraken, brieven en artikelen van Alfons Ariëns.” Het lijvige werk ligt in Deems’ woonkamer binnen handbereik.

De totale erfenis van Ariëns’ geschriften bedraagt volgens hem ongeveer 1100 preken, 400 toespraken en 1500 artikelen, plus een onbekend aantal brieven.

Geloofsverkondiging

Deems vindt het jammer dat zelfs de meer geïnformeerde katholieken een verkeerd beeld van Ariëns (1860–1928) hebben. “Het is nog steeds een ondergeschoven figuur, die nog niet ontdekt is. Als ik mensen spreek, reageren ze met ‘O, dat is die man die ons de borrel niet gunde’. Ze kennen hem van Sobriëtas, de organisatie die hij opzette in zijn strijd tegen alcoholmisbruik. Maar niemand weet dat deze priester zich heeft ingezet voor een leerstoel missiologie aan de universiteit van Nijmegen. Op zijn veertigjarige priesterfeest heeft hij het geld dat hij kreeg bestemd voor die leerstoel.” Deems heeft zijn doctoraalscriptie gewijd aan de missionaire Ariëns en ook het laatste hoofdstuk van zijn proefschrift gaat over dit onderwerp.

Als men de naam Ariëns al kent, dan meestal als de voorvechter voor de rechten van arbeiders, maar – stelt Deems – “voor hem draaide alles om geloofsverkondiging. ‘Als Christus maar gepredikt wordt’, zei hij de apostel Paulus na. In de breedste zin van het woord”. Een andere uitspraak die de promovendus aanhaalt is: “Mensen hebben een dorst naar katholieke waarheid.”

“Samen met zijn opvolger stichtte hij het Geert Groote Genootschap voor katholieke lectuur. In de statuten van dat genootschap staat: ‘De katholieke waar-

heid op elk terrein door allen te doen kennen en beminnen.’ God moest ‘alles in allen’ worden, het principe van de christelijke liefde die groeperingen en groepsbelangen overstijgt, uit Paulus’ brief aan de Kolossenzen.”

Waarde teruggeven

“Ariëns was een knappe kop, met allemaal negens voor zijn examens, voorbestemd om hoogleraar te worden. Zelf was hij graag naar Afrika gegaan. Hij is na afloop van zijn studie in Rome zelfs even stiekem in Afrika geweest en heeft er toen contact gehad met de witte paters. Mgr. Snickers, de toenmalige aartsbisschop van Utrecht, stelde hem echter aan in Twente, tussen de arbeiders.” Deze Snickers, een bisschop met een sociale instelling en sociale kennis van zaken, heeft volgens Deems tot aan zijn dood in 1895 Ariëns *carte blanche* gegeven. “In Rome had Ariëns tijdens zijn studie als een waar socioloog al veldonder-

Ariëns voelde zich prima als hij tegen de stroom inging

zoek verricht ten aanzien van het werken in de mijnen. Zijn professionele aanpak had hij in de vingers, zoals een echte musicus de muziek in zijn vingers heeft. Eenmaal aangesteld in Enschede deed hij hetzelfde voor de arbeiders daar. Hij bracht hun situatie in kaart. Hij wilde de mensen

hun waarde teruggeven. Tegelijkertijd had hij er vrienden onder de fabrieksdirecteuren. Zijn aanpak formuleerde Ariëns zo: ‘De vereniging wil eerst de mens en door de mens de toestanden hervormen.’”

Weerstand

Intuïtief voelde Ariëns “de harteklop” aan van z’n tijd. Deems: “Daarin was hij zijn tijd ver vooruit. En het leverde hem veel weerstand op. Ariëns was in hart en ziel een democraat en keerde zich tegen een hiërarchische opbouw van de maatschappij. Op sociaal gebied was hij progressief, in lijn met de sociale encycliek van paus Leo XIII *Rerum Novarum*, terwijl hij als priester orthodox was. Hij liet zich leiden door het gelijkheidsbeginsel van de katholieke sociale leer en verzette zich tegen een tweedeling van armen en rijken. De samenleving die hij voor zich zag was – in zijn eigen woorden – ‘een gebouw waarin alle standen van de maatschappij in vrede en gerechtigheid kunnen wonen’. Niet een klasse van rijken en een klasse van armen, maar ‘tal van klassen, welke zonder overdaad alle hun aandeel hebben aan de maaltijd des levens’.”

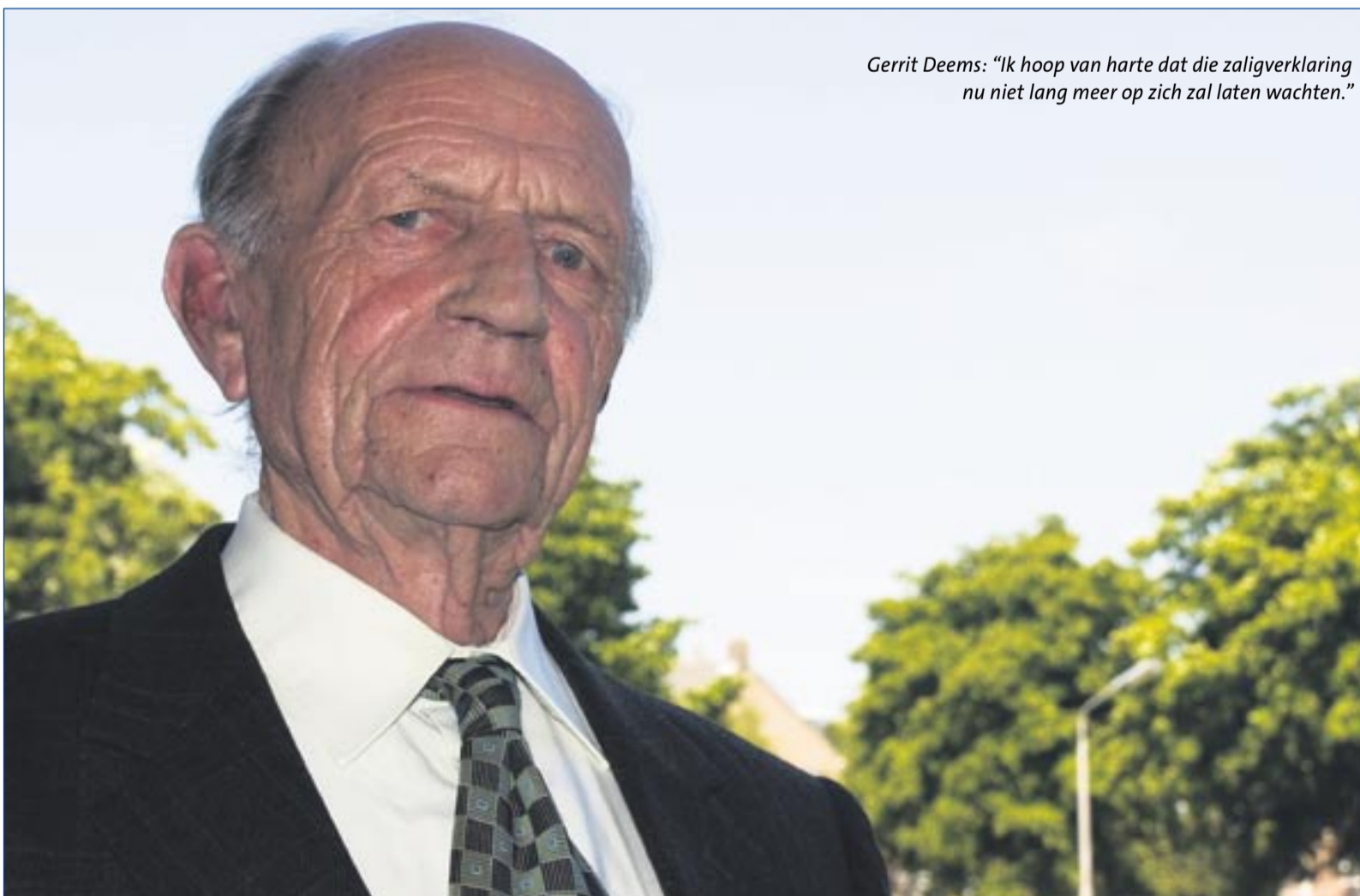
In de jaren negentig van de negentiende eeuw stonden de arbeiders centraal, in de jaren twintig van de twintigste eeuw waren dat de vrouwen. “Ariëns zette zich in voor de promotie van de vrouw in het openbare leven, zowel op sociaal als op intellectueel gebied. Dat gebeurde onder andere binnen de door hem opgerichte Mariavereniging, de vrouwelijke tak voor drankbestrijding. Daar leerde hij de vrouwen hoe ze zichzelf moesten organiseren. Marga Klompé is uit deze Mariavereniging en vrouwenbonden voortgekomen.”

Ariëns was vooruitstrevend in het samenbrengen van katholieke en protestante vrouwen binnen Unitas. Deze organisatie werd om die reden door de Kerk verboden.

Zaligverklaring

Ariëns voelde zich prima als hij tegen de stroom inging. “Hij had er wel last van, maar liet er zich niet door overbluffen.” Snickers’ opvolger, mgr. Van de Wetering, maakte hem kapelaan in het dorpje Steenderen. Een verbanning? Die vraag dringt zich volgens Gerrit Deems achteraf op. Na zijn dood zijn de organisaties die hij had opgericht verder hun eigen weg gegaan. Hij was toen nog te controversieel en de tijd nog niet rijp voor een zaligverklaringproces. De promovendus vertelt enkele jaren geleden zelf als getuige gehoord te zijn in het proces dat sindsdien is gestart. “Ik hoop van harte dat die zaligverklaring nu niet lang meer op zich zal laten wachten.” ●

Foto: Daniël Saphatie

Gerrit Deems: “Ik hoop van harte dat die zaligverklaring nu niet lang meer op zich zal laten wachten.”